

Sídliště únětické kultury na katastru obce Rybníky na Znojmsku

Únětice culture settlements in Rybníky, Znojmo District

– Stanislav Stuchlík* –

KEYWORDS

Únětice culture – Early Bronze Age – settlement – Rybníky – Znojmo – Moravia

ABSTRACT

Interesting finds from an Únětice culture settlement were rescued in the town of Rybníky in the Znojmo District. The first pit contained a storage vessel with a band at the transition from the neck to the body and a second one in the lower part of the vessel. A similar division of the vessel body into three parts is known only from the Proto-Únětice culture. Also found in this same feature were four primitively rendered clay weights with a horizontal perforation (five more were found several years later). Two bowls and a pot with two handles on the rim (the first specimen of this type in Moravia) were preserved from another feature. The character of the finds from the first pit are very ancient and it is possible to consider their association with the Proto-Únětice culture. While dating the pottery from the second pit is more complicated, with a certain degree of probability it can be attributed to the Late Únětice period.

1. Úvod

Únětické kultuře byla v posledních sto letech věnována poměrně značná pozornost zaměřená hlavně na problematiku pohřebišť a v poněkud menší míře se zájem soustředil i na depoty, konkrétní artefakty nebo na otázky chronologické. Studium sídlišť však zůstávalo vždy více méně stranou. Uskutečnila se sice celá řada terénních výzkumů, ale aspoň stručného teoretického vyhodnocení se dočkalo pouze několik z nich. Jedním z prvních se stalo přehledné zveřejnění únětických objektů na návrší Člupy mezi Křižanovicemi a Marefami (Chleborád 1928) a o dvě desítky let později stručná publikace sídliště v Brně – Černých Polích (Tihelka, Hank 1949). Poněkud podrobnějšího zpracování se v šedesátých letech dočkaly únětické osady v Bratčovicích (Ondráček 1960) a Těšeticích (Podborský 1964). O něco později byly vyhodnoceny nálezy ze sídlišť z Pohodělic – Klášterky (Stuchlík 1980), Zelené Hory (Staňa 1986), Holubic (Geisler, Peška 1990), Troskotovic (Kovárník 1999) a Hrádku na Znojmsku (Čizmář, Salaš 2007). V poslední době byly rovněž zveřejněny větší únětické nálezové soubory z Brna – Tuřan (Moravcová, Kala 2019) nebo při zpracování starší doby bronzové v oblasti pod Pavlovskými vrchy kolekce z Pavlova a Mikulova (Navrátil 2021). Vedle vyhodnocení jednotlivých lokalit únětické kultury se v literatuře objevily i příspěvky zaměřené na obecnější problematiku osídlení jeskyň (Stuchlík 1981), výšinných sídlišť (Stuchlík 1985), pohřbů na sídlišťích (Salaš 1990), opevněných sídlišť (Čizmář, Geisler 1993) a nadzemních staveb (Stuchlík 2001).

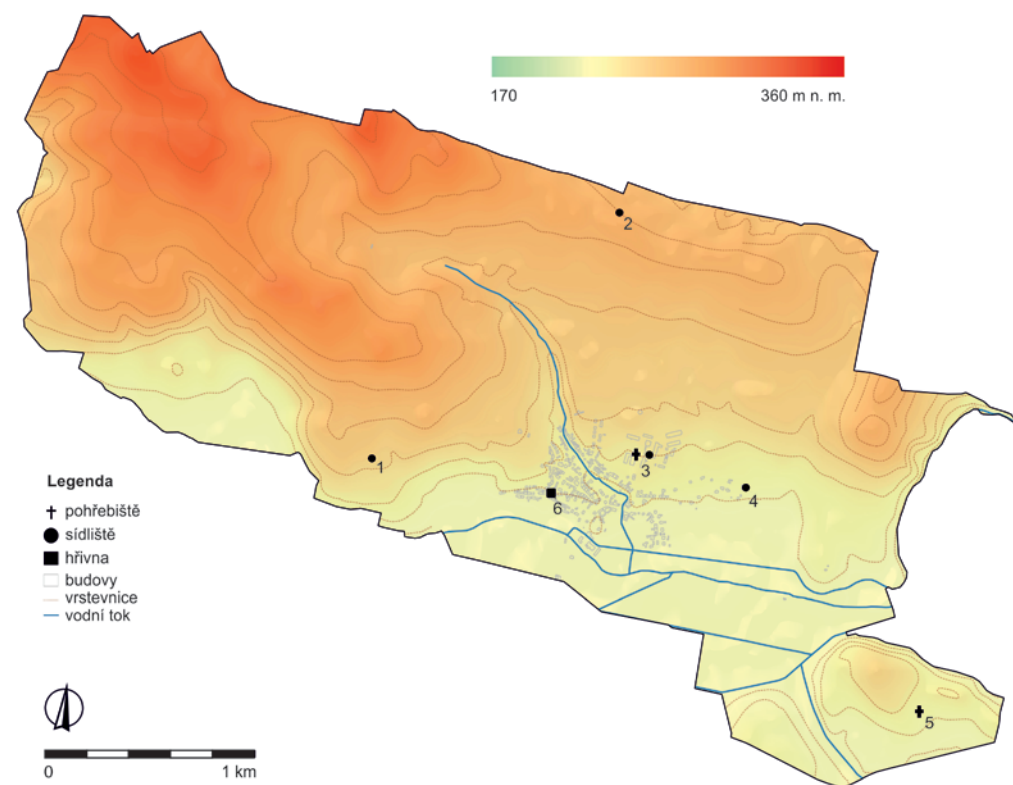
Ve většině muzeí a dalších institucí v Čechách i na Moravě jsou uloženy početné a mnohdy i velmi důležité kolekce sídlištního materiálu, které se dosud nedočkaly zveřejnění. Řada nezpracovaných nálezů se nachází rovněž v muzeu v Moravském Krumlově. To bylo založeno již v roce 1907 a od roku 1929 s ním spolupracoval klempíř a amatérský archeolog Josef Kaufman. Ve válečných a poválečných letech muzeum značně utrpělo a část sbírek se dokonce ztratila. Velkou zásluhu o záchranu archeologických nálezů měl právě J. Kaufman. Po druhé světové válce bylo muzeum obnoveno jako Okresní vlastivědné muzeum a v roce 1957 se J. Kaufman stal jeho ředitelem. Jako profesionální pracovník muzea J. Kaufman uskutečnil v Moravském Krumlově a jeho blízkém okolí celou řadu záchranných akcí a menších výzkumů, při nichž objevil mnoho nových lokalit s řadou důležitých nálezů ze všech období pravěku i časně doby dějinné. Mimo jiné zkoumal i značný počet nálezů únětické kultury a získal z nich množství keramiky, kterou většinou sám zrekonstruoval. Několik záchranných akcí provedl rovněž v katastru obce Rybníky, kde získal nálezy z několika lokalit. Díky jeho práci přibyla řada nových nálezů, o nichž jsou jen velmi stručné informace v nálezových zprávách. Postupný nárůst únětických sídlišť v katastru obce Rybníky můžeme sledovat jen v dílech jiných badatelů.

* Corresponding author – E-mail address: s.stuchlik@seznam.cz

<https://doi.org/10.47382/pv0641-02>

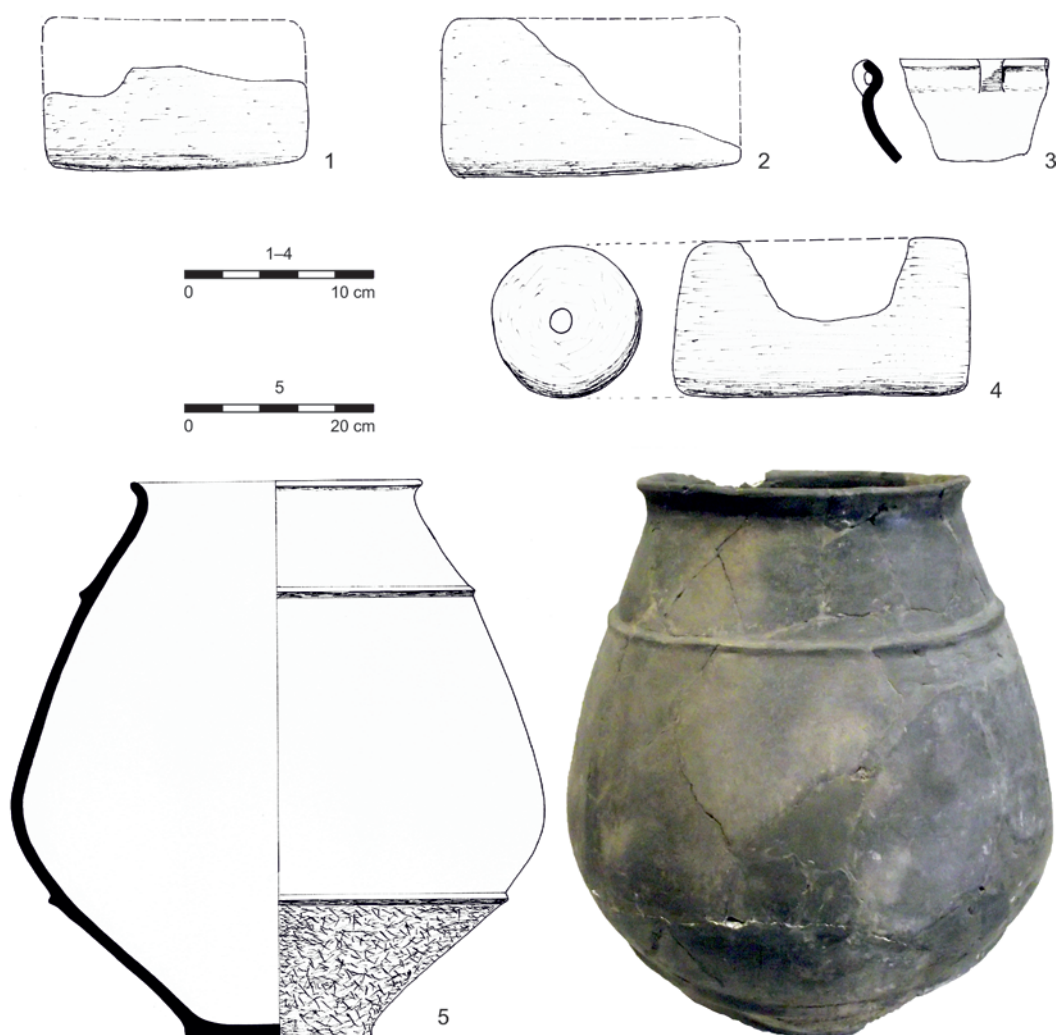
Received 14 November 2022; received in revised form 16 January 2023.
Available online 28 February 2023.

Copyright © 2023 Czech Acad Sci, Inst Archaeology Brno, and the authors.
This is an open access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Competing interests: The authors have declared that no competing interests exist.

Obr. 1. Rybníky. Katastr obce s vyznačením únětických nalezišť. 1 – Vinohrad nad Vémyslickou lávkou; 2 – Městské; 3 – Díly; 4 – bezejmenná trať; 5 – Topanovské; 6 – hřivna bez lokalizace. Autor D. Rožnovský.

Fig. 1. Rybníky. Town cadastre showing Únětice sites. 1 – Vinohrad nad Vémyslickou lávkou; 2 – Městské; 3 – Díly; 4 – nameless location; 5 – Topanovské; 6 – unlocalised ingot find. By D. Rožnovský.

Obr. 2. Rybníky – Díly. Nálezy z únětické jámy prozkoumané v roce 1958 J. Kaufmanem. Foto a kresba S. Stuchlík.

Fig. 2. Rybníky – Díly. Finds from an Únětice culture pit investigated in 1958 by J. Kaufman. Photo and drawing by S. Stuchlík.

Při zveřejnění studie o pohřebištích únětické kultury zařadil Karel Tihelka do svého příspěvku také stručný soupis únětických sídlíšť, bylo to ale v době, kdy ještě z Rybníků žádnou lokalitu neznal (Tihelka 1953, 314). Autor předloženého příspěvku při zpracování únětických sídlíšť na Moravě v roce 1969 zaznamenal z Rybníků tři naleziště (Stuchlík 1969, 151, tab. 47: 13–15; 48), zatímco Vladimír Podborský o tři roky později uváděl z Rybníků už čtyři lokality sídlíštního charakteru (Podborský, Vildomec 1972, 207). Při záchranném výzkumu v roce 2008 bylo zachyceno další únětické sídlíště na východním okraji intravilánu obce (Geislerová, Parma eds. 2013, 286). Při studiu sídlíštní problematiky únětické kultury zůstávají stále ještě velké mezery, které nevyplnily ani výše uvedené práce. Každý nový příspěvek věnovaný této problematice může aspoň částečně přispět ke zlepšení našich znalostí. V předkládaném pojednání představíme starší nálezy ze dvou únětických celků v Rybníkách prozkoumaných J. Kaufmanem, z nichž každý poskytl neobvyklý materiál.

2. Rybníky, poloha Díly

Při stavbě sýpky zemědělského družstva v Rybníkách byl v trati Díly (obr. 1) porušen objekt, který 12. srpna 1958 prozkoumal bez přesnějšího označení J. Kaufman a interpretoval ho jako chatu. Nálezy jsou však v muzeu v Moravském Krumlově registrovány pod rokem 1959. Z objektu, o němž nejsou zachovány bližší údaje o tvaru a rozměrech, získal velkou zrekonstruovanou zásobnici (1), střep z misky (2), pět kusů hliněných závaží (3–7), kus mazanice (8) a další střep z misky (9).

Popis nálezů:

1. Velká zásobnice s ven vyhnutým okrajem a prohnuté kónickým hrdlem, které je od dvojkónického těla odsazeno plastickou obvodovou lištou. Další lišta je umístěna ve spodní části nádoby. Povrch je hnědočerný, na hrdle a výduti vyhlazený, ve spodní části zdrsňený. Výška 60 cm; Ø okraje 32 cm; Ø dna 20 cm; inv. č. 1002 (obr. 2: 5).
2. Střep z misky s esovitě prohnutým hrdlem překlenutým ouškem. Povrch je vyhlazený; Ø okraje cca 19 cm; inv. č. 1009 (obr. 2: 3).
3. Válcovité závaží kruhového průřezu s podélným horizontálním otvorem. Z jedné strany je kolem otvoru šest nebo sedm drobných důlků. Hrubý, špatně vypálený materiál. Délka 16,3 cm; Ø závaží 7,6 cm; Ø otvoru 1,5 cm; inv. č. 1003 (obr. 2: 4; 3: 3).
4. Velké válcovité závaží kruhového průřezu s podélným horizontálním otvorem. Na jedné straně jsou dvě trojice drobných důlků. Hrubý materiál, špatně vypáleno. Délka 20,5 cm; Ø závaží 9,8 cm; Ø otvoru 0,8 cm; inv. č. 1004 (obr. 2: 2; 3: 4).
5. Podélné závaží s průřezem ve tvaru obdélníka se zaoblenými rohy a podélným horizontálním otvorem kruhového průřezu. Na jedné straně je kolem otvoru pět drobných důlků.

Obr. 3. Rybníky – Díly. Skupina závaží z jámy prozkoumané v roce 1958 J. Kaufmanem. Foto S. Stuchlík.

Fig. 3. Rybníky – Díly. Group of weights from pit investigated in 1958 by J. Kaufman. Photo by S. Stuchlík.

Obr. 4. Rybníky – Díly. Ploché závaží z jámy prozkoumané v roce 1958 J. Kaufmanem. Foto S. Stuchlík.

Fig. 4. Rybníky – Díly. Flat weight from pit investigated in 1958 by J. Kaufman. Photo by S. Stuchlík.

- Hrubý, špatně vypálený materiál. Délka 19 cm; Ø závaží 11,8 × 6 cm; Ø otvoru 0,7 cm; inv. č. 1005 (obr. 3: 1; 4).
6. Neúplné válcovité závaží s oválným průřezem a podélným horizontálním otvorem. Na jedné straně byly kolem otvoru drobné důlky, z nichž jsou zachovány pouze dva. Hrubý, špatně vypálený materiál. Zachovaná délka 14 cm; Ø závaží 8–10 cm; inv. č. 1006 (obr. 2: 1).
 7. Válcovité, poněkud poškozené závaží kruhového průřezu s podélným horizontálním otvorem. Hrubý, špatně vypálený materiál. Délka 15,7 cm; Ø závaží 8,5 cm; Ø otvoru 1,1 cm; inv. č. 1007 (obr. 3: 2).
 8. Velký kus mazanice s jednou stranou vyhlazenou do roviny a s výrazným otiskem oblého sloupu na druhé straně. Inv. č. 33/59-1008.
 9. Střep z misky s výrazně prohnutým hrdlem a oblým tělem. Povrch je vyhlazený, vně hnědý, uvnitř světle hnědý. Ø okraje cca 21 cm; bez inv. č.

Na stejném místě prováděl J. Kaufman další záchranný výzkum v roce 1962 a z blíže nepopsané jámy, která podle něho navazovala na výše popsaný objekt, získal ještě další čtyři exempláře obdobných závaží (1–4).

Popis nálezů:

1. Válcovité závaží kruhového průřezu s podélným horizontálním otvorem. Hrubý, špatně vypálený materiál. Délka 16,5 cm; Ø při okrajích 7,4–7,6 cm, uprostřed závaží 6,4–6,9 cm; Ø otvoru 1,4 cm; inv. č. 1427 (obr. 5: 1).
2. Válcovité závaží s kruhovým průřezem a podélným horizontálním otvorem oválného tvaru. Hrubý, špatně vypálený materiál. Délka 17,4 cm; Ø závaží 7,8–8,2 cm; Ø otvoru 1,3–1,6 cm; inv. č. 1428 (obr. 5: 4).
3. Část válcovitého závaží kruhového průřezu s podélným horizontálním otvorem. Zachovaná délka 10 cm; Ø závaží 6,5–6,8 cm, uprostřed jen 6 cm; Ø otvoru 1,1 cm; inv. č. 1429 (obr. 5: 3).
4. Část válcovitého závaží kruhového průřezu s excentricky umístěným podélným horizontálním otvorem. Zachovaná délka 9,9 cm; Ø závaží 7,3–7,7 cm, uprostřed jen 6,9–7,2 cm; Ø otvoru 0,7 cm; inv. č. 1430 (obr. 5: 2).

Obr. 5. Rybníky – Díly. Skupina závaží z objektu prozkoumaného v roce 1962 J. Kaufmanem. Foto S. Stuchlík.

Fig. 5. Rybníky – Díly. Group of weights from a feature investigated in 1962 by J. Kaufman. Photo by S. Stuchlík.

Jáma v poloze Díly poskytla sice nepočetný, ale velmi zajímavý a neobvyklý materiál. Jako u všech lokalit zkoumaných J. Kaufmanem můžeme předpokládat, že zachované nálezy představují pouze výběr z původního obsahu sledovaného objektu. Z nepočetné keramické náplně se vyčleňuje velká zásobnice (obr. 2: 5) v podstatě dvoukónického tvaru s okrajem vyhnutým ven, hrdlem odděleným od těla plastickou lištou a další lištou umístěnou ve spodní části zásobnice. Obdobné členění nádoby je v únětické kultuře netradiční, stejně jako způsob opracování povrchu. Prakticky všechny únětické zásobnice mají hrdlo vyhlazené, zatímco zbývající část povrchu nádoby je vždy nějakým způsobem zdrsňená. Může to být provedeno pouhým zdrsňením, prstováním nebo kombinací obou způsobů. Naše nádoba má vyhlazenou horní i střední část a zdrsňená je pouze třetina stěny od spodní lišty ke dnu. Únětické zásobnice, pokud necháme stranou nádoby ve tvaru hrnce, mají vždy více nebo méně prohnuté vyhlazené hrdlo, které je odděleno od baňatého zdrsňeného těla. Odsazení hrdla od těla je umístěno přibližně ve dvou třetinách výšky nádoby. Tento typ zásobnice je zastoupen hlavně v moravsko-rakouské skupině únětické kultury, v jiných oblastech se sice vyskytuje, ale jeho počty jsou znatelně menší (Billig 1958, Abb. 21: 5; Pleinerová 1966, obr. 15: 1; 30: 4; 34: 1). Nádob, které profilací a celkovou úpravou povrchu nápadně připomínají únětické zásobnice, najdeme již v prostředí nagyrévske kultury v Karpatské kotlině (Patay 1938, Taf. III: 9).

Podle způsobu oddělení hrdla od těla můžeme únětické zásobnice rozdělit na tři základní varianty. První varianta má hrdlo od těla odsazeno pouze výraznou hranou a známe ji z Prušánek (Ondráček 1958, 17, obr. 1), Holubic (Geisler, Peška 1990, obr. 4: 10, 11) nebo Brna-Slatiny (Salaš, Stuchlík, 2011, obr. 75: 10) a vyskytla se i na mladoúnětickém opevněném sídlišti v Jędrychowicích v jižním Polsku (Blajer 1985, ryc. 1: 1, 3). Druhá varianta, která má vyhlazené hrdlo odděleno od baňatého těla jednou až třemi rýhami, se objevila v Brně – Černých Polích (Stuchlík 1969, tab. 20: 1; 29: 5, 7, 8, 11), Brně-Tuřanech (Moravcová, Kala 2019, tab. 29: 15), Holubicích (Geisler, Peška 1990, 512, obr. 1: 1; 2: 6, 7; 4: 12), Hrádku (Čižmář, Salaš 2007, 137, obr. 15: N10), Pavlově (Navrátil 2021, tab. 35B: 1), v nedalekých Trstěnicích (Stuchlík 1969, obr. 106: 12; 107: 1, 2; 108: 2) nebo v jeskyni Pekárny (Stuchlík 1981, obr. 12: 17; 15: 19). Zásobnice s tělem odděleným rýhami byla použita i jako schránka pro uložení kostrového pohřbu dítěte v únětickém hrobu v Dolních Věstonicích (Stuchlík 2007, 199, obr. 3). Se stejnými zásobnicemi se setkáváme rovněž v rakouském prostředí únětické kultury (Lauermann 2003, Abb. 46: 97; 142: 70).

Z našeho hlediska je nejdůležitější třetí varianta, u které je hrdlo od těla odděleno jednou nebo dvěma plastickými lištami, a ty mohou být jednoduché nebo vzácněji zdobeny otisky. Variantu s jednou lištou známe z Bratčic (Ondráček 1960, 164–165, obr. 67: 4; 69: 1), Brna – Černých Polí (Stuchlík 1969, tab. 21: 16; 23: 4, 6, 17; 28: 7; 30: 14; 31: 17, 18; 32: 2), Brna-Slatiny (Salaš, Stuchlík 2011, obr. 75: 5, 9), Brna-Tuřan (Moravcová, Kala 2019, tab. 24: 12; 31: 3), Hrádku (Čižmář, Salaš 2007, 135, 16: N6), Lovčiček (Říhovský 1982, obr. 24: 1), Pasohlávek (Jelínková 1983, 73, obr. 36) nebo třeba ze Šatova (Stuchlík 1969, tab. 50: 7; 52: 13; 69: 3; 87: 23; 94: 2, 3) a z blízkého okolí rovněž z jiného výzkumu J. Kaufmana na sídlišti v Trstěnicích (Stuchlík 1969, tab. 108: 1). Zásobnice s jednou lištou byla použita rovněž pro uložení dětského kostrového pohřbu na únětickém sídlišti na Cezavách u Blučiny (Stuchlík 2007, 199, obr. 2). Běžně se objevují i v sousedním Dolním Rakousku (Scheibenreiter 1953, Taf. 34: 5; 35: 1; 61: 1, 2; Lauermann 2003, 586, Abb. 48: 132, 135; 49: 3; 53: 3; 108: 14; 116: 1, 2; 153: 19). Variantu se dvěma

lišťami známe mimo jiné z Bratčic (Ondráček 1960, obr. 69: 2), Brna – Černých Polí (Stuchlík 1969, tab. 27: 1; 28: 3; 29: 7; 32: 3), Brna-Tuřan (Moravcová, Kala 2019, tab. 12: 8, 11; 24: 14), Holubic (Geisler, Peška 1990, 512, obr. 1: 6), Šatova (Stuchlík 1969, tab. 65: 1; 76: 11; 82: 10; 97: 14) nebo jeskyně Pekárny (Stuchlík 1981, obr. 12: 15, 16). Ve zmenšeném provedení byla využita i pro uložení depotu bronzových předmětů v Praze-Kobylicích (Moucha 2005, 144–145, Taf. 58: 8). Zásobnice se dvěma lištami se vyskytla i na únětickém mohylníku v polské lokalitě Lěky Małe (Kowiańska-Piaszykowa, Kurnatowski 1954, 56, ryc. 12: 10; Taf. V: 4; Kowiańska-Piaszykowa 1957, ryc. 23; tabl. I: 4) nebo na pohřebišti v Przecławicích, kde byla použita jako schránka pro dětský kostrový pohřeb v nádobě (Lasak 1988, 72–73, ryc. 38: b). U této varianty můžeme zřejmě počítat i s přezíváním do věteřovského období, což dokládají nepočetné nálezy z Olomouce (Dohnal 2004, tab. 7: 8) nebo Hodonic (Rožnovský 2019, tab. 133; 134: 3).

Pro vlastní únětickou kulturu je ovšem členění zásobnice do tří partií naprosto neobvyklé. V podstatě všechny únětické zásobnice mají tvar rozdělený na dvě základní části, a to na vyhlazené hrdlo a různým způsobem zdrsňené tělo. Naše nádoba je však rozčleněna na tři části, a sice vyhlazené hrdlo odsazené lištou od vyhlazeného těla, tato střední partie je další lištou oddělena od dolní části tvořené zdrsňeným spodem. Pro tuto trojdílnost najdeme jen těžko analogie v únětické kultuře, ale často se s ní setkáme u některých typů nádob v protoúnětické kultuře. Nejblíže jsou tímto způsobem upraveny bezuché amfory, které mají hrdlo od výdutě odsazeno hranou a spodek je od horní části oddělen několika výčnělky (Ondráček 1967, obr. 6: 8, 11; 12: 10, 11; 18: 2, 10; 21: 7, 9; 25: 4; Stuchlík, Stuchlíková 1996a, obr. 23: 8; 26: 18; tab. XI: 10; Peška 2009, tab. 34: 1; 36: 3; 46: 3). Ještě bližší analogii představují amfory s plastickou lištou na rozhraní těla a spodu (Ondráček 1967, obr. 15: 4; 20: 8; 22: 6; 24: 4; 26: 9; Stuchlík 1976, 538, obr. 1: 6; Stuchlík, Stuchlíková, 1996a, obr. 20: 9; 22: 6; Peška 2009, tab. 14: 2; 20: 4; Lauermann 2003, Abb. 122: 2, 3). Amfora s lomem pod největší výdutí se ojediněle objevila i v protoúnětické části pohřebiště Wrocław-Oporów (Machnik et al. 1978, tabl. XXVII: 9). Pouze některé amfory z Těšetic mají plastickou lištu umístěnou na největší výdutí (Ondráček 1967, 400, obr. 22: 5, 6). Původně se tato výzdoba vyvozovala z kultury se šňůrovou keramikou nebo z kultury zvoncovitých pohárů (Schránil 1928, 87–88; Tihelka 1953, 249, 252), ale v současné době předpokládáme spíše vývoj z karpatského prostředí (Ondráček 1967, 413).

Členění nádob hranami nebo lištami na třetiny se však objevuje rovněž u hrnků (Ondráček 1967, obr. 5: 3, 4; Stuchlík, Stuchlíková 1996a, obr. 20: 11; Stuchlík 2002, obr. 3: 1, 6; Peška 2009, tab. 3: 5; 18: 2), dvouuchých hrnců (Ondráček 1967, obr. 19: 2) nebo džbánů (Ondráček 1967, obr. 5: 4; 8: 7, 11; 23: 2; 24: 3, 7; 29: 10; Enderová, Stuchlíková 1998, obr. 3: 5, 7; Peška 2009, tab. 7: 6; 18: 5; 22: 2). Trojitě členění lze dokonce rozpoznat i na míse ze Šlapanic (Peška 2009, tab. 37: 3). Na hrnku z Otaslavic (Hájek 1953, obr. 5: 2) je oddělení spodní třetiny provedeno dvojitou obvodovou rýhou. Bezpochyby tvarově nejbližší analogii pro naši zásobnici představuje bezuchá amfora z Chrlíc (Ondráček 1967, 399, obr. 11: 11; Salaš, Stuchlík 2011, 233, obr. 61). Členění těla protoúnětických nádob do tří partií je převážně moravskou nebo dolnorakousko-moravskou zvyklostí, zatímco v prostředí české protoúnětické kultury je tato profilace méně častá. Amfora z Hospozína (Moucha 1963, Abb. 9: 4), džbánky z Lázní Toušeně a Vínore (Moucha 1963, Abb. 8: 19; 10: 2) nebo hrnky z Hospozína (Moucha 1963, Abb. 9: 2, 10) a Prahy-Žáblic (Lutovský, Smejtek a kol. 2005, 369) představují v tomto směru méně početnou složku.

Původ členění keramiky do tří partií můžeme hledat v nagyrévske kultuře v Karpatské kotlině, kde bývá spodní lišta umístěna někdy na maximální výduti nádob, ale častěji, tak jako na Moravě, pod největší výduti. Exempláře s lištou na největší výduti se vyskytují v typu Ökörhalom (Bóna 1963, Pl. IV: 9), ale častěji jsou nádoby s lištou pod největší výduti, které známe rovněž z typu Ökörhalom (Bóna 1963, Pl. IV: 5, 6, 9; VI: 1), typu Sziget-szentmiklós (Bóna 1963, Pl. XIV: 7; XVII: 22; XVIII: 14) a v poněkud odlišnější podobě i z typu Kulcs (Bóna 1975, Taf. 2: 13; 3: 4, 12–14; 4: 1; 6: 8; 7: 12, 14; 8: 1; 9: 1). Méně často se v tomto prostředí objeví rovněž oddělení dolní části pomocí výčnělků (Bóna 1963, Pl. IV: 8). Rózsa Schreiber-Kalicz uvádí obdobně celou řadu nádob s obvodovou lištou nejen z časné fáze (Kalicz-Schreiber 1981, Taf. 4: 5–7; 5: 4; Schreiber-Kalicz 1984, 149–150, Taf. XLIV: 1, 6–8), ale rovněž z mladší fáze nagyrévske kultury (Kalicz-Schreiber 1981, Taf. 8: 11; 10: 8; Schreiber-Kalicz 1984, 157, Taf. XLVIII: 121–123; L: 10; Kalicz-Schreiber 1995, tab. 20: 7; 32: 4). Členění nádob na tři partie, provedené pouze výrazným odsazením spodní třetiny, najdeme také na keramice kultury Nir v severozápadním Rumunsku, která je součástí vučedolsko-zóckého okruhu (Bader 1978, 24, Pl. IV: 9; VIII: 8; IX: 1–3, 5, 6, 9). Na přelomu eneolitu a starší doby bronzové je toto členění charakteristické rovněž pro keramiku skupiny Leithaprodersdorf v Rakousku (Neugebauer 1994, Abb. 23: 9–12). Lišty se v Karpatské kotlině využívaly pro výzdobu nádob ještě v následujícím období a poměrně často je najdeme např. v kultuře Vátya (Patay 1938, Taf. XI: 4; Bóna 1975, Taf. 24: 12; 25: 1, 4; 29: 1; 38: 14; 39: 2; 41: 4; Kalicz-Schreiber 1995, tab. 62: 1; 64: 1; 65: 1; Szathmári 1996, Fig. 3: 1, 2; 4: 5; 5: 1).

Nepočtenou keramiku z našeho objektu zastupuje ještě střep z misky s esovitě prohnutým hrdlem překlenutým drobným ouškem (obr. 2: 3), který však neumožňuje přesnější datování. Podobné tvary se vyskytovaly po celou dobu trvání únětické kultury již od její protoúnětické fáze (Ondráček 1967, obr. 20: 5, 7, 10; Peška 2009, tab. 17: 5; 20: 6; 22: 5), ale znatelně častější frekvenci výskytu měly v průběhu vlastní únětické kultury (Tihelka 1953, obr. 11: 4, 6, 7, 10; Stuchlík 1969, tab. 56: 3, 13; 57: 7; 58: 2, 5; 79: 8; 86: 3; 88: 1).

Zachované nálezy z jámy doplňuje ještě soubor hliněných závaží válcovitého tvaru s horizontálním podélným otvorem (obr. 2: 1, 2, 4; 3; 4), která patří k typickým produktům únětické kultury. Setkali jsme se s nimi na únětických sídlištích v Brně – Černých Polích (Tihelka, Hank 1949, obr. 14: b), Brně-Tuřanech (Moravcová, Kala 2019, tab. 29: 12, 13; 33: 17), Pavlově (Stuchlík 2002, obr. 7: 18; Navrátil 2021, tab. 25B: 15; 29B: 15; 31C: 10; 34A: 1), Těšeticích (Podborský 1964, obr. 7: 2; 8: 6), Troskovicích (Kovárník 1999, obr. 12: 1, 14) nebo v jeskyni Pekárna (Stuchlík 1981, obr. 12: 18, 19). Běžně se s nimi setkáme rovněž na sídlištích v Čechách (Pleinerová 1966, obr. 36: 3, 4; 37: 2–5, 7–18; 48: 4). Početná kolekce tvořená 27 celými exempláři a 20 zlomky se našla v Ďáblicích, z nichž některé byly zdobeny jednou nebo dvěma řadami soustředných důlků (Neustupný 1939, obr. 2). Za sice nepřilíš hojné, ale pro únětickou kulturu typické je považoval již J. Schránil (1928, 111). Mimořádně bohatou kolekci 45 válcovitých závaží poskytl objekt 1245/89 z Hrdlovky v severozápadních Čechách (Beneš 1999, 48–49, obr. 6–9), o němž autor dokonce uvažoval jako o symbolickém hrobu tkalce (Beneš 1999, 56–57). Ve značném počtu jsou závaží zastoupena i na řadě únětických osad v Dolním Rakousku (Scheibenreiter 1953, Taf. 65: 2; Lauer mann 2003, Abb. 46: 27; 74: 1; 131: 4; 142: 55) nebo v Německu (Billig 1958, Abb. 97: 5; 104; 107; 110; 112; 113: 3–6). Zvláště pěkná kolekce 15 kousků byla objevena na sídlišti v Herzogbirbaumu (Lauer mann 2007, Abb. 5–7). V prostředí únětické kultury na Slovensku je zaznamenán jeden

exemplář z Jelšovců (Bátora 2018, 361, obr. 287: 1). Drobný zlomek z válcovitého závaží s horizontálním otvorem pochází také ze sídliště iwienéské kultury v Biskupinu v Polsku (Machnik et al. 1978, tabl. XXXVII: 9).

Funkce těchto hliněných artefaktů jako tkalcovských závaží byla již mnohokrát v odborné literatuře diskutována a řešily se při tom různé detailní problémy, jako jsou druhy tkalcovských stavů, průměrná hmotnost závaží, počet nutných exemplářů pro funkci jednoho stavu, případně i skutečné nebo symbolické pohyby tkalců (např. Neustupný 1939; Beneš 1999, 52–55; Grömer 2010, 228; Steiner 2015; Bátora 2018, 361–363). Nálezy z Rybníků nepřinesly, snad kromě otázky počátku jejich používání, nic podstatného pro detailní řešení této problematiky.

Podle K. Tihelky jejich výskyt pokračuje i ve věteřovském období (Tihelka 1960, 91), ale jím uváděné exempláře z Archlebova, Bánova a Bulhar pocházejí z lokalit s únětickým i věteřovským osídlením. Samozřejmě s jejich výskytem na věteřovských sídlištích musíme počítat, což dokládá ojedinělý výskyt v Olomouci (Dohnal 2004, 281, tab. 5: 8; 6), několik exemplářů z dolnorakouských osad Großweikersdorf (Neugebauer 1975, Taf. 10: 9–11; 11: 15; Lauer mann 2003, Abb. 49: 35) a Buhberg ve Waidendorfu (Hahnel 1998, Taf. 79: 2) nebo několik závaží z maďarovských opevněných osad ve Veselém (Točík 1964, 45, tab. XXXVI: 1, 8; XL: 17, 18; XLII: 10; LII: 13, 18, 20) a v Nitrianském Hrádku (Eisner 1933, 61, tab. XXIX: 4; Točík 1978, Taf. CXI: 29, 30; CXV: 17; CLXXIII: 17). O jistém přežívání těchto závaží svědčí i jeden exemplář nalezený na hradišti z počátku střední doby bronzové ve Vrcovicích v jižních Čechách (Hlásek a kol. 2015, 122–123, tab. 1: 3). Jejich počty jsou v maďarovsko-věteřovském nebo středobronzovém období znatelně menší než na únětických sídlištích. Kromě území únětického okruhu se válcovitá závaží objevila rovněž v oblasti poněkud starší vučedolsko-zócké kultury (Nováki 1965, Taf. 4: 12, 13), takže se nabízí možnost při hledání jejich původu. Pro přesnější datování nemají ovšem válcovitá závaží s horizontálním otvorem žádný význam a jen rámcově je můžeme spojit se starší dobou bronzovou.

Závaží z Rybníků se od obdobných výrobků z jiných únětických nalezišť nápadně odlišují. Při srovnání s běžnou únětickou keramikou jsou keramická závaží méně kvalitním zbožím, ale exempláře z Rybníků představují neobvykle nekvalitní produkty. Všechna jsou vyrobena z velmi hrubé hlíny, a navíc jsou velmi špatně vypálena. Rovněž z tvarového hlediska nejsou nálezy z Rybníků srovnatelné s obvyklými únětickými závažími. Některá z nich nemají pravidelný válcovitý tvar, ale jsou v prostřední části zřetelně zúžená. Běžně bývají jedna nebo i dvě strany zdobeny drobnými důlky, které mohou tvořit soustředný kruh (obr. 3: 3) nebo jsou paprscitě rozmístěny od středu (obr. 3: 4). Rovněž tato výzdoba je provedena mnohem méně kvalitně. Zvláště neobvyklé je jedno závaží, které má na řezu tvar obdélníka se zaoblenými rohy o rozměrech 11,8 × 6 cm (obr. 3: 1; 4). Patrně jde o exemplář, který byl deformován ještě před vypálením. Vzhledem k nestejnému tvaru i velikosti a neobvykle nízké kvalitě zbývajících závaží lze s jistou pravděpodobností uvažovat o tom, že šlo o výrobky zhotovené v době, kdy nebyly ještě velké zkušenosti s výrobou a používáním těchto předmětů. Nekvalitně vyrobená závaží by mohla tedy naznačovat vyšší stáří objektu.

Pro jednoznačné datování neobsahuje objekt dostatek průkazného materiálu. Zásobnice představuje atypický tvar, pro který najdeme analogie v podstatě pouze v protoúnětické kultuře, případně v nagyrévske kultuře Karpatské kotliny. Moc nám nepomůže ani střep z misky, protože analogie pro něj najdeme v protoúnětické kultuře i ve vlastní únětické kultuře. Horizontální závaží s podélným otvorem známe na našem území dosud

jen z únětické kultury, případně z mladších období, ale jejich poněkud časnější, ačkoliv nepříliš častý výskyt v Karpatské kotlině (Nováki 1965, Taf. 4: 12, 13), by mohl podporovat i možnost jejich používání v období protoúnětické kultury. Nepřímo by to mohla potvrzovat i primitivnost a nedokonalý tvar závaží z Rybníků. Pravdou však zůstává, že doposud nemáme žádné spolehlivé doklady o existenci sídlišť z počátečního úseku únětické kultury (Ondráček 1967, 423–424). Před časem Č. Staňa považoval s jistou pravděpodobností střepový materiál z vrstvy v Chrlicích za možný doklad porušeného protoúnětického sídliště (Staňa 1957, 166–167, obr. 65; 88), avšak toto datování nebylo obecně přijato (Ondráček 1967, 389).

S ohledem na další vývoj únětické kultury dokonce můžeme oprávněně předpokládat existenci sídlišť i v protoúnětické kultuře. Materiál z polohy Na Dílech v Rybníkách je velmi starobylý. Profilace zásobnice a primitivní provedení hliněných závaží dovolují uvažovat o příslušnosti tohoto objektu k protoúnětické kultuře nebo o datování velmi blízkém protoúnětické kultuře. V takovém případě by mohlo jít o první protoúnětické sídliště, protože ta se doposud nepodařilo objevit nejen na Moravě, ale ani v jiných oblastech. Možnost zařazení uvedených nálezů do protoúnětické kultury by chronologicky nepřímo podporovaly i čtyři protoúnětické hroby prozkoumané ve stejné poloze (Ondráček 1967, 433, obr. 25: 1–4; 26).

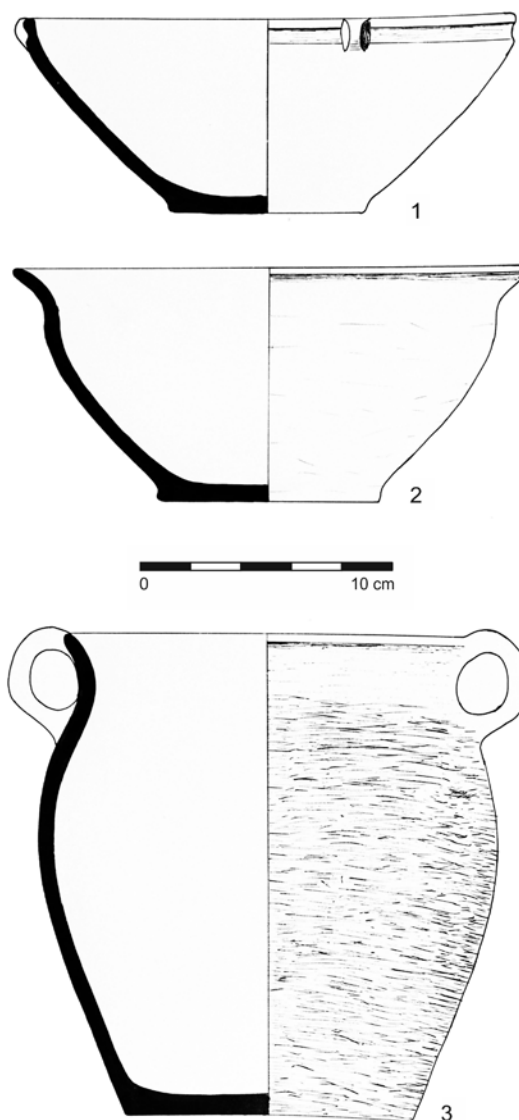
3. Rybníky, poloha Díly (Čtvrtky)

Podle J. Kaufmana bylo orbou porušeno další sídliště v poloze Čtvrtky (obr. 1). Zachycený objekt měl kuželovitý tvar, ale jeho rozměry nejsou zachovány. Jáma obsahovala střepový materiál, z něhož se podařilo zrekonstruovat hrnec (1) a dvě misky (2, 3). Další mísa (Městské muzeum Moravském Krumlově – inv. č. 3353), která má pocházet ze stejného objektu, je chronologicky poněkud nečitelná, a proto jsme ji do našeho příspěvku nezahrnuli. Kromě keramiky objekt obsahoval ještě osteologický materiál a kameny. Rovněž v tomto případě můžeme předpokládat, že původní obsah mohl být mnohem početnější. Poloha, označená J. Kaufmanem názvem Čtvrtky, je ve skutečnosti totožná s polohou Díly.

Popis nálezů:

1. Hrnec s prohnutým hrdlem překlenutým dvěma protilehlými uchy. Povrch je jemně drsný, nerovný, hnědý až černý zbarvený. Výška 19 cm; Ø okraje 16 cm; Ø dna 11,5 cm; inv. č. 3350 (obr. 6: 3).
2. Mísa s mírně esovitě prohnutým hrdlem, oblou stěnou a poněkud odsazeným dnem. Povrch je hnědočerně vyhlazený. Výška 9 cm; Ø okraje 20 cm; Ø dna 8,5 cm; inv. č. 3351 (obr. 6: 2).
3. Mísa se žlábkem pod okrajem, kónickou stěnou a mírně odsazeným dnem. Hrdlo je překlenuto slepým ouškem (původně asi třemi). Povrch je vyhlazený, hnědočerný. Výška 7,5 cm; Ø okraje 19 cm; Ø dna 7,5 cm; inv. č. 3352 (obr. 6: 1).

Nejvýraznějším exemplářem tohoto celku je nepochybně dvouuchý hrnec (obr. 6: 3). Hrnce představují charakteristický tvar, který je na únětických sídlištích druhým nejčastějším keramickým typem vyráběným v různých obměnách, lišících se pouze velikostí, úpravou povrchu a některými dalšími prvky, jako jsou laloky na okraji, výčnělky na hrdle nebo počet a umístění uch. Většina z nich není chronologicky průkazná a jednou z mála výjimek jsou esovitě profilované hrnce s výčnělky na hrdle, které se poprvé objevily v pozdně únětickém období a ve větším počtu ve věteřovském a maďarovském období. Na pohřebištích se hrnce objevují mnohem vzácněji a obvykle jen ve zmenšeném

Obr. 6. Rybníky – Díly (Čtvrtky). Keramika z únětické jámy prozkoumané v roce 1962. Kresba S. Stuchlík.

Fig. 6. Rybníky – Díly (Čtvrtky). Pottery from an Únětice pit investigated in 1962. Drawing by S. Stuchlík.

provedení (Ondráček 1962, obr. 48: 1; 50: 1; 51: 9; 53: 7). Kromě Moravy je známe z Rakouska, Čech i Polska (Stuchlík 1987, 51), zatímco v Německu se vyskytují v podstatě jen hrnce se zataženým okrajem (Billig 1958, Abb. 100; 105; 106; 108).

Hrnce s esovitě prohnutým hrdlem a zdrsněným tělem můžeme z morfologického hlediska rozdělit na tři základní tvary, a to bezuché hrnce, hrnce s jedním uchem nebo hrnce se dvěma uchy, která vycházejí z okraje a dosedají na plece. V literatuře se s hrnci se dvěma uchy na okraji setkáme jen výjimečně, což je aspoň částečně způsobeno obvyklými problémy s rekonstrukcí sídlištní keramiky. V únětické kultuře se sice objevují rovněž hrnce s vyhlazeným povrchem se dvěma protilehlými uchy na hrdle, ale to je zcela odlišný tvar, který se vyskytuje pouze ve starším období této kultury (Stuchlík 1981, 22). Hrnec z Rybníků tak představuje neobvyklou ukázkou této varianty. Jiným vzácným příkladem jsou nádoby z postúnětického období, jako je cedník se dvěma uchy z Peigartenu v Rakousku (Lauermann 2003, Abb. 114: 3) nebo dvouuchý, a dokonce i trojuchý hrnec z maďarovského sídliště v Nitrianském Hrádku (Točík 1978, Taf. XCIX: 21; CXXXVIII: 13). Tyto hrnce by mohly podporovat předpoklad mladšího chronologického postavení dvouuchých exemplářů.

K obsahu jámy v trati Čtvrtky patřily ještě dvě mísy. Mísy na většině únětických lokalit patří mezi nejčastěji zastoupené keramické tvary, které můžeme z typologického hlediska rozdělit na čtyři základní skupiny, a to na mísy s neprofilovanou stěnou, mísy s rýhami pod okrajem, mísy se žlábkem pod okrajem a mísy s prohnutým hrdlem. Mísy s různě profilovaným okrajem nebo hrdlem jsou časté v moravsko-rakouské skupině, zatímco v jiných oblastech se používaly, až na malé výjimky, převážně mísy s neprofilovanou stěnou (Stuchlík 1987, 46).

Prvním exemplářem je mísa se širokým žlábkem pod okrajem překlenutým slepým ouškem, ale původně byla ouška pravděpodobně tři (obr. 6: 1). Tyto mísy se objevují pouze v moravsko-rakouské skupině únětické kultury a z dalších oblastí je neznáme. Používaly se po celou dobu trvání únětické kultury a z chronologického hlediska nemají podstatný význam (Stuchlík 1981, 21, obr. 10: 6; 11: 8; 13: 5, 7; 16: 4, 8, 9; Stuchlík, Stuchlíková 1996b, 143, Abb. 11: 15). Druhá mísa z objektu má mírně klenutou stěnu a esovitě prohnuté hrdlo (obr. 6: 2). Rovněž tyto mísy se vyskytují převážně na Moravě a v Rakousku, zatímco v jiných oblastech únětické kultury jsou zastoupeny jen velmi slabě (Stuchlík 1980, 17). Objevují se v několika variantách, z nichž tu první tvoří exempláře s plynulou profilací, zatímco druhou variantu zastupují tvary s prohnutým hrdlem odděleným od těla více nebo méně ostrou hranou. Náš exemplář patří k variantám s oblou profilací. Pro přesnější chronologii však nemají ani tyto mísy žádný význam.

4. Závěr

Katastr obce Rybníky se v období únětické kultury vyznačoval poměrně hustým osídlením (obr. 1). Prokazuje to na prvním místě sídliště v poloze Díly (obr. 1, lokalita 3), kde J. Kaufman prozkoumal jámy se zásobnicí a závažími (obr. 2–5). Toto naleziště najdeme v různých pramenech rovněž pod označením Čtvrtky, sýpka JZD, kravín JZD, vepřín JZD nebo Na Dílech. Stejně sídliště reprezentuje i mladší jáma se třemi nádobami (obr. 6), s níž souvisí ještě další objekty, z nichž J. Kaufman zachránil nádobu s jedním uchem a dvouuchou amforu (Městské muzeum v Moravském Krumlově, inv. č. 3354–3355). Druhá osada byla v roce 1956 zničena hlubokou orbou v poloze Vinohrad nad Vémyslickou lávkou (obr. 1, lokalita 1) nebo pouze Nad Vémyslickou lávkou (Podborský, Vildomec 1972, 207; Anonym 1961) a byl z ní zachráněn pouze střepový materiál. Třetí sídliště v poloze Na Městských (obr. 1, lokalita 2) bylo J. Kaufmanem zjištěno v roce 1967 (Podborský, Vildomec 1972, 207). Na čtvrté lokalitě sídlištního charakteru byly ve východní části intravilánu obce (obr. 1, lokalita 4) pracovníky Ústavu archeologické památkové péče Brno, v. v. i., v roce 2008 prozkoumány dvě jámy (Geislerová, Parma eds. 2013, 286).

Osídlení Rybníků doplňují ještě hroby, které byly prozkoumány v trati Díly. Josef Kaufman při různých příležitostech zachránil materiál ze čtyř protoúnětických hrobů, který je dnes uložen v Národním muzeu v Praze (Skutil 1936, 152; Ondráček 1967, 433, obr. 25: 1–4; 26). Na stejné lokalitě byl v roce 1950 prozkoumán také porušený mladoúnětický hrob (Šolle 1950, 214–216, obr. 150; Kaufman 1954, 13–14, obr. 4). Na druhém pohřebišti v trati Topanovské (obr. 1, lokalita 5) byl v roce 1932 prozkoumán jeden hrob obsahující několik špatně zachovaných nádob, z nichž jednu misku zachránil J. Kaufman (Skutil 1946, 139). Celkový přehled o osídlení Rybníků ve starší době bronzové může doplnit ještě ojedinělý nález nákrčníkovité hrivny (Červinka 1902, 144; Tihelka 1965, 31, 67). Z přehledu nálezů vyplývá, že katastr obce Rybníky byl poměrně hustě osídlen lidem únětické kultury a intenzita osídlení odpovídá situaci, jakou známe z celého Znojemska. Z běžného charakteru osídlení se vymyká pouze jáma se zásobnicí a hliněnými závažími v poloze

Díly, která patří k nejstarším sídlištním objektům únětické kultury, a nelze vyloučit její datování do protoúnětické kultury.

Literatura

- Anonym 1961: *Rybníky na Moravě (okres Znojmo)*. Rkp. náleзовé zprávy, č. j. MTX196100909 [cit. 2023-01-23]. Uloženo: Archiv náleзовých zpráv Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i. Dostupné také z: Digitální archiv Archeologické mapy České republiky <http://digiarchiv.amapa.cz/id/M-TX-196100909>.
- Bader, T. 1978: *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- Bátora, J. 2018: *Slovensko v staršej dobe bronzovej*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave pre Katedru archeológie FiF UK.
- Beneš, J. 1999: Starobronzové pohřebiště s objekty zvláštního charakteru z Hrdlovky, severozápadní Čechy. In: P. Čech (ed.): *Archeologické výzkumy v severozápadních Čechách v letech 1993–1997*. Most: Ústav archeologické památkové péče severozápadních Čech, 45–75.
- Billig, G. 1958: *Die Aunjetitzer Kultur in Sachsen. Katalog*. Veröffentlichungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Dresden 7. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- Blajer, W. 1985: Uwagi o materiale zabytkowym z Jędrychowic. In: M. Gedl (Hrsg.): *Frühbronzezeitliche befestigte Siedlungen in Mitteleuropa. Materialien der Internationalen Arbeitstagung vom 20. bis zum 22. September 1983 in Kraków*. Archaeologia Interregionalis. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 57–67.
- Bóna, I. 1963: The Cemeteries of the Nagyrév Cultura. *Alba Regia* II–III, 1961–62, 11–23. Dostupné také z: <https://lurl.cz/MrgVp>.
- Bóna, I. 1975: *Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen*. Archaeologia Hungarica IL. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Červinka, I. L. 1902: *Morava za pravěku*. Brno: Musejní spolek.
- Čižmář, M., Geisler, M. 1993: Příspěvek k poznání výšinných sídlišť kultury únětické na Moravě. *Acta musei moraviae, scientiae sociales* LXXVIII(1–2), 51–57.
- Čižmář, Z., Salaš, M. 2007: Rituální depozita v zásobních jamách únětické kultury z Hrádku (okr. Znojmo). *Pravěk. Nová řada* 15, 2005, 127–180.
- Dohnal, V. 2004: Věteřovské osídlení dómského návrší v Olomouci. In: E. Kazdová, Z. Měřínský, K. Šabatová (eds.): *K počtu Vladimíru Podborskému. Přátelé a žáci k sedmdesátým narozeninám*. Brno: Masarykova univerzita, 281–305.
- Eisner, J. 1933: *Slovensko v pravěku*. Bratislava: Nakladatelství Učené Společnosti Šafaříkovy.
- Enderová, P., Stuchlíková, J. 1998: Hroby protoúnětické kultury ze Slavkova, okr. Vyškov. *Pravěk Nová řada* 7, 1997, 237–243.
- Geisler, M., Peška, J. 1990: Sídlíště únětické středodonajské mohylové kultury z Holubic. *Archeologické rozhledy* XLII(5), 510–522. Dostupné také z: <https://lurl.cz/XrgVl>.
- Geislerová, K., Parma, D. (eds.) 2013: *Výzkumy – Ausgrabungen 2005–2010*. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno.
- Grömer, K. 2010: *Prähistorische Textilkunst in Mitteleuropa* [online]. Wien: Naturhistorisches Museum Wien. [cit. 2023-01-06]. Dostupné z: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/29409>.
- Hahnel, B. 1998: Waidendorf – Buhubeg. Siedlung der Věteřovkultur. *Forschungen in Stillfried* 8, 7–271.
- Hájek, L. 1953: Drobné příspěvky k poznání únětické kultury. *Památky archeologické* XLIV(1), 201–215. Dostupné také z: <https://lurl.cz/VrgVC>.
- Hlásek, D. a kol. 2015: *Vrcovice. Hradiště z počátku střední doby bronzové*. Archeologické výzkumy v jižních Čechách. Supplementum 10. České Budějovice, Plzeň: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Západočeská univerzita v Plzni.

- Chleborád, M. 1928:** *Poslední archaeologické výzkumy na Bučovsku*. Zvláštní otisk z Právěk 1927–28. Brno: Moravský archeologický klub.
- Jelínková, D. 1983:** Zachraňovací výzkum na katastru obce Pasohlávky (okr. Břeclav). *Přehled výzkumů* 1981, 73–74.
- Kalicz-Schreiber, R. 1981:** Möglichkeiten zur feineren Gliederung der Frühbronzezeit im Karpatenbecken und in die Nachbargebieten. *Die Frühbronzezeit im Karpatenbecken und in die Nachbargebieten. Internationale Symposium 1977 Budapest-Velem*. Budapest: Archäologisches Institut der UAW, 81–86.
- Kalicz-Schreiber, R. 1995:** *Bronzkori urnatemető Szigetszentmiklós határán*. Ráckevei Múzeumi füzetek 2. Ráckeve: Árpád Múzeum.
- Kaufman, J. 1954:** Nové nálezy v Rybníkách u Moravského Krumlova. *Archeologické rozhledy* VI(1), 12–14, 33. Dostupné také z: <https://lurl.cz/8rgVU>.
- Kovárník, J. 1999:** Troskotovice, okr. Znojmo. In: V. Podborský a kol.: *Pravěká sociokultovní architektura na Moravě*. Brno: Ústav archeologie a muzeologie FF Masarykovy univerzity, 139–165.
- Kowiańska-Piaszykowa, M. 1957:** Wyniki badań archeologicznych kurhanu III kultury unietyckiej w Łękach Małych w pow. kościańskim. *Fontes Archaeologici Posnanienses* VII, 116–138.
- Kowiańska-Piaszykowa, M., Kurnatowski, S. 1954:** Kurhan kultury unietyckiej w Łękach Małych, pow. Kościan. *Fontes Archaeologici Posnanienses* I, 43–76.
- Lasak, I. 1988:** *Cmentarzysko ludności kultury unietyckiej w Przecławicach*. Acta Universitatis Wratislaviensis 981. Studia Archeologiczne XVIII. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Lauermann, E. 2003:** *Studien zur Aunjetitzer-Kultur im nördlichen Niederösterreich. Teil 1, 2*. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 99. Bonn: Habelt.
- Lauermann, E. 2007:** Ein Bemerkenswertes frühbronzezeitliches Fundensemble aus Herzogbirbaum, Niederösterreich. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách* 20, 117–132.
- Lutovský, M., Smejtek, L. a kol. 2005:** *Pravěká Praha: Věnováno památce pražského archeologa Josefa Antonína Jíry (1868–1930)*. Praha: Libri.
- Machnik, J., Gediga, B., Miśkiewicz, J., Hensel, W. 1978:** *Prahistoria ziem polskich III. Wczesna epoka brązu*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Moravcová, J., Kala, J. 2019:** *Sídelní areál ze starší doby bronzové v Brně-Tuřanech. Pohřební komponenta*. Právěk. Supplementum 35. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
- Moucha, V. 1963:** Die Periodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen. *Sborník Československé společnosti archeologické* 3, 9–60.
- Moucha, V. 2005:** *Hortfunde der frühen Bronzezeit in Böhmen*. Praha: Archäologisches Institut der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik.
- Navrátil, A. 2021:** *Osídlení ve starší době bronzové pod Pálavou*. Právěk. Supplementum 37. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
- Neugebauer, J.-W. 1975:** Bronzezeitliche Ansiedlungen in Großweikersdorf, p. B. Tulln, N.Ö. Ein Beitrag zur Gliederung der Věteřov-Kultur in Niederösterreich. *Archaeologia Austriaca* 58, 5–75.
- Neugebauer, J.-W. 1994:** *Bronzezeit in Ostösterreich*. Wissenschaftliche Schriftenreihe Niederösterreich. St. Pölten, Wien: Verlag Niederösterreichisches Pressehaus.
- Neustupný, J. 1939:** Únětická závaží a sekeromlaty se žlábkem. *Památky archeologické. Skupina pravěká XLI*, 1936–1938, 122–125. Dostupné také z: <https://lurl.cz/SrgV0>.
- Novaki, G. 1965:** A nagygyörbő-várhegyi korabronzkori erődített telep. *Archaeologiai Értésítő* 92, 168–175.
- Ondráček, J. 1958:** Depot z Prušánek a únětické hřivny na Moravě. *Právěk východní Moravy* I, 17–47.
- Ondráček, J. 1960:** Výzkum únětického sídliště v Bratčicích na Moravě. *Archeologické rozhledy* XII(2), 162–167, 187–189. Dostupné také z: <https://lurl.cz/ergVO>.
- Ondráček, J. 1967:** Moravská protoúnětická kultura. *Slovenská archeológia* XV(2), 389–446. Dostupné také z: http://www.cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/slovenska_archeologia_1967_2.pdf.
- Patay, P. 1938:** *Korai bronzokori kultúrák Magyarországon. Frühbronzezeitliche Kulturen in Ungarn*. Dissertationes Pannonicae II(13). Budapest: A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem Érem és Régiségtani Intézete.
- Peška, J. 2009:** *Protoúnětické pohřebiště z Pavlova*. Olomouc: Archeologické centrum.
- Pleinerová, I. 1966:** Únětická kultura v oblasti Krušných hor a jejím sousedství. *Památky archeologické* LVII(2), 339–458. Dostupné také z: <https://lurl.cz/brgV6>.
- Podborský, V. 1964:** Sídlíšní nálezy z neolitu a doby bronzové v poloze „Vinohrady“ u Těšetic. *Sborník prací Filosofické fakulty brněnské univerzity* E 9, 20–46.
- Podborský, V., Vildomec, V. 1972:** *Právěk Znojemska*. Brno: Musejní spolek.
- Rožnovský, D. 2019:** *Sídliště ze sklonku starší doby bronzové v Hodonicích (okr. Znojmo)*. Právěk. Supplementum 34. Brno: Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.
- Říhovsky, J. 1982:** Hospodářský a společenský život velatické osady v Lovčičkách. *Památky archeologické* LXXIII(1), 5–56. Dostupné také z: <https://lurl.cz/TrgV8>.
- Salaš, M. 1990:** *Únětická sídlíšní jáma s lidskými kosterními pozůstatky na Cezavách u Blučiny*. *Památky archeologické* LXXXI(2), 275–307. Dostupné také z: <https://lurl.cz/jrgVA>.
- Salaš, M., Stuchlík, S. 2011:** Civilizace doby bronzové. In: R. Procházka (ed.): *Dějiny Brna 1. Od pravěku k ranému středověku*. Brno: Statutární město Brno, Archiv města Brna, 227–318.
- Scheibenreiter, F. 1953:** *Die Aunjetitzer-Kultur in Niederösterreich*. Rkp. dizertační práce. Uloženo: Österreichische Nationalbibliothek.
- Schránil, J. 1928:** *Vorgeschichte Böhmens und Mähren*. Berlin: de Gruyter.
- Schreiber-Kalicz, R. 1984:** Komplex der Nagyrév-Kultur. In: N. Tasić (Hrsg.): *Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans*. Balcano-Pannonica. Beograd: Balkanološki institut SANU, 133–190.
- Skutil, J. 1936:** Moravské praehistorické výkopy a nálezy 1931. *Obzor prehistorický* IX, 140–164.
- Skutil, J. 1947:** Moravské prehistorické výkopy a nálezy za rok 1932. *Časopis zemského musea v Brně* XXXIII, 1946, 135–144.
- Staňa, Č. 1957:** Časné únětické hroby a sídliště v Chrlčích u Brna. *Archeologické rozhledy* IX(2), 162–167, 188–191. Dostupné také z: <https://lurl.cz/prgkt>.
- Staňa, Č. 1986:** Výšinné únětické sídliště na Zelené hoře u Vyškova na Moravě. *Archeologické rozhledy* XXXVIII(1), 46–61, 117. Dostupné také z: <https://lurl.cz/Zrgkz>.
- Stuchlík, S. 1969:** *Sídliště únětické kultury na Moravě*. Rkp. diplomové práce. Univerzita J. E. Purkyně v Brně. Filosofická fakulta. Uloženo: Knihovna Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i.
- Stuchlík, S. 1976:** Protoúnětické hroby z Brna – Holásek. *Archeologické rozhledy* XXVIII(5), 537–540. Dostupné také z: <https://lurl.cz/nrgk1>.
- Stuchlík, S. 1980:** Archeologické nálezy ze starší doby bronzové a halštatu. In: J. Unger a kol.: *Pohořelice-Klásterka. Pravěké sídliště, slovanská osada a zaniklá středověká ves*. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně VIII(2). Praha: Academia, 16–24.
- Stuchlík, S. 1981:** *Osídlení jeskyň ve starší a střední době bronzové na Moravě*. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně IX(2). Praha: Academia.

- Stuchlík, S. 1985:** Výšinná sídliště únětické kultury na Moravě. In: M. Gedl (Hrsg.): *Frühbronzezeitliche befestigte Siedlungen in Mitteleuropa. Materialien der Internationalen Arbeitstagung vom 20. bis zum 22. September 1983 in Kraków*. Archaeologia Interregionalis. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego 1985, 120–142.
- Stuchlík, S. 1987:** Únětické pohřebiště v Mušově. Studie Archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně XIV(2). Praha: Academia.
- Stuchlík, S. 2001:** Nadzemní kúlové stavby ze starší doby bronzové na Moravě. *Pravěk. Nová řada* 10, 2000, 219–250.
- Stuchlík, S. 2002:** Vývoj osídlení pod Pavlovskými vrchy v době bronzové. In: S. Stuchlík (ed.): *Oblast vodního díla Nové Mlýny od pravěku do středověku*. Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 20. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky Brno, 149–221.
- Stuchlík, S. 2007:** Pohřby v nádobách v době bronzové na Moravě. *Študijné zvesti Archeologického ústavu SAV* 42, 197–210. Dostupné také z: http://www.cevnad.sav.sk/aktivita_1_1/SZ_42.pdf.
- Stuchlík, S., Stuchlíková, J. 1996a:** *Pravěká pohřebiště v Moravské Nové Vsi – Hruškách*. Studie Archeologického ústavu Akademie věd České republiky v Brně XVI(1). Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky.
- Stuchlík, S., Stuchlíková, J. 1996b:** Aunjetitzer Gräberfeld in Velké Pavlovce. *Südmähren. Prähistorische Zeitschrift* 71(2), 123–169.
- Szathmári, I. 1996:** Bronze wire and skeet ornaments of the Vátya culture. In: T. Kovács (Hrsg.): *Studien zur Metallindustrie im Karpatenbecken und den benachbarten Regionen. Festschrift für Amália Mozsolics zum 85. Geburtstag*. Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 77–87.
- Šolle, M. 1950:** Únětický hrob a halštatské sídliště z Rybníků u Mor. Krumlova. *Archeologické rozhledy* II(2), 214–217. Dostupné také z: <https://lurl.cz/Qrgjy>.
- Šteiner, P. 2015:** Loom-weights of the otomani-Füzesabony cultural complex from Barca I. In: J. Batora, P. Tóth (eds.): *Keď bronz vystriedal meď. Zborník príspevkov z XXIII. medzinárodného sympózia „Staršia doba bronzová v Čechách, na Morave a na Slovensku“*. Levice 8.-11. októbra 2013. Archaeologica Slovaca Monographiae. Communicationes XVIII. Nitra: Archeologický ústav SAV, 261–269.
- Tihelka, K. 1953:** Moravská únětická pohřebiště. *Památky archeologické* XLIV(2), 229–328. Dostupné také z: <https://lurl.cz/5rgj7>.
- Tihelka, K. 1960:** Moravský věteřovský typ. *Památky archeologické* LI(1), 27–135. Dostupné také z: <https://lurl.cz/jrgdt>.
- Tihelka, K. 1965:** *Hort- und Einzelfunde der Úněticer Kultur und des Věteřover Typus in Mähren*. Fontes archaeologiae Moraviae IV. Brno: Archeologický ústav ČSAV, 1965.
- Tihelka, K., Hank, V. 1949:** Sídliště únětické a středodunajské mohylové kultury v Brně – Černých Polích. *Časopis Moravského musea v Brně* XXXIV(2), 138–163.
- Točík, A. 1964:** *Opevněná osada z doby bronzové v Veselom*. Archaeologica Slovaca. Fontes V. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied.
- Točík, A. 1978:** *Nitrianský Hrádok – Zámeček. Bez. Nové Zámky. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Mad'arovce-Kultur. II, Tafeln, Pläne*. Nitra: Archeologický ústav SAV.

Summary

During long-term collaboration beginning in the year 1929 and then from 1957 as an employee of the Moravský Krumlov Museum, amateur archaeologist J. Kaufman rescued many finds from all prehistoric periods. The article focuses on material from two excavations at Únětice culture settlements in the town of Rybníky.

The first settlement was at the the 'Díly' location, where J. Kaufman acquired finds from two settlement pits. The most important find is a large storage vessel with a band at the transition from the neck to the body, and a second band is found below the widest part of the body. The neck and the body of the vessel have a smoothed surface and only the bottom is roughened (Fig. 2: 5). Two bowls with a curved neck (Fig. 2: 3) and five clay cylindrical weights with a horizontal perforation (Fig. 2: 1, 2, 4; 3; 4) were also found in the pit. Four additional weights were found in an adjacent pit (Fig. 5). The large storage vessel is divided by the two bands into three parts, which distinguishes the artefact from similar Únětice culture specimens, which have a smoothed neck and the separation from the roughened body is accomplished with relief bands, grooves or heavy indentation. While the division of vessels into three parts is unknown in the Únětice culture, it is frequently observed in the Proto-Únětice period. The lower third of Proto-Únětice amphorae is separated by a relief band, knobs or at least a distinct edge. Proto-Únětice cups, jugs, pots and even a small number of bowls have a similar segmentation in Moravian-Austrian territory, while this profile is much rarer in other areas. The division of ceramics into three parts also often occurs in the Nagyrév culture, from which the vast majority of Proto-Únětice pottery is derived. Other pottery from the pit is of no significance for a more precise dating. Cylindrical weights, a typical product of the Únětice culture from its entire territory, are also important artefacts. However, unlike similar artefacts from other Únětice sites, the weights from Rybníky have a much rougher rendering and formal imperfection. One of the weights even has a rectangular cross-section with rounded corners. The storage vessel with a Proto-Únětice profile and the overall primitive character of the clay weights make it possible to consider the affiliation of this feature with the Proto-Únětice culture, or at least a dating very close to the Proto-Únětice culture. In such a case, this would be the first Proto-Únětice settlement, as they have not yet been discovered in Moravia or any other areas.

All that was rescued from the second Únětice settlement in Rybníky was a bowl with an S-shaped neck (Fig. 6: 2), a bowl with a groove beneath the rim (Fig. 6: 1) and a pot with an S-shaped profile with a roughened surface and two handles on the rim (Fig. 6: 1). The most interesting artefact in this assemblage is the pot, as it is the first specimen of its type in Moravia. Although the dating is not entirely clear, the find unit can be dated with a certain degree of probability to the Late Únětice period.

Únětice culture settlements have been found to date at four locations in Rybníky (Fig. 1), graves have been found at two locations and the range of settlement is also supplemented by the find of a torc-like ingot from an unknown site. From a chronological perspective, the finds from Rybníky can be dated to the Proto-Únětice period and also to the fully developed period of the Únětice culture. The most intensive settlement is documented at the Díly site, where a Proto-Únětice burial ground and a grave from the later period, a very old settlement (perhaps even Proto-Únětice) and a settlement from the Late Únětice culture have been found.

Kontakt

Stanislav Stuchlík

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Čechyňská 19
CZ-602 00 Brno
s.stuchlik@seznam.cz

